

Sammendrag:

Hva koster skader pga hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og fritidsulykker det norske samfunnet?

I denne rapporten blir det forsøkt gitt et svar på dette store spørsmålet – og svaret er i korthet ca 167 milliarder, for året 2002.

Å komme fram til et slikt svar fordrer både et detaljert datagrunnlag og en mangslungen metodikk. Rapporten beskriver datagrunnlaget og metodikken, slik at grunnlaget for milliardbeløpet i prinsippet kan etterprøves av både ”minister og menigmann”. Rapporten gir også en forholdsvis omfattende usikkerhetsanalyse av de estimerte ulykkeskostnadene.

De nevnte 167 milliarder er bare i begrenset grad penger som kan spores tilbake til regnskap og transaksjoner, i form av medisinske utgifter og administrasjon. Det meste av dette er verdier av det å kunne redusere ulykkesrisiko i forkant. Forandringer av ulykkesomfanget vil påvirke milliardestimatet først og fremst på grunnlag av endringer i det såkalte konsumentoverskuddet – velferdsgoder og –ulempesom ikke omsettes i markeder/transaksjoner. Selv om dette kan virke fremmed for folk flest, så utgjør det likevel grunnlaget for økonomisk analyse og for vurderinger av samfunnsøkonomiske kostnader.

En stor andel av befolkningen blir hvert år utsatt for ulykker. Mest fokus har transportulykker, både i offentligheten og i ulykkesregistreringen. Skadegradsalvoret og sektortilhørigheten kan forklare noe av dette. Andre ulykkestyper er ikke så mye omtalt, og heller ikke så lett å få oversikt over mht skadested og aktivitet, kanskje med unntak av ulykker som skjer under (lønnet) arbeid. Imidlertid er det ulykker i hjemmet som gir opphav til flest legebesøk, og dette er den dominerende ulykkestypen blant førskolebarn og eldre. Blant eldre barn og unge er idrettsskader dominerende. Noen blir også skadet pga ulykker under utdanning, og mange blir utsatt for ulykker i diverse andre fritidsaktiviteter enn idrett/mosjon (SHD 2004, Borgan 1997). De ulykkene som er blitt registrerte som ”andre” eller ”ukjente” vil også i stor grad være hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og (andre) fritidsulykker. Samlede nasjonale anslag for disse ulykkestypene, for årene 1990-2002, er gitt i *tabell I*:

Tabell I: Samlede nasjonale anslag på antall skadde og drepte i hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og fritidsulykker. Kilder: Pasientskaderegisteret og Dødsårsaksregisteret.

	Mindre skade	Moderat skade	Alvorlig skade	Meget alvorlig skade	Kritisk skade	Dødsfall	Totalt
1990	202 167	53 509	16 259	389	204	1 267	273 794
1991	197 269	55 102	18 472	352	120	1 276	272 590
1992	200 037	58 407	19 750	361	139	1 206	279 900
1993	195 991	57 815	20 093	389	65	1 316	275 668
1994	188 519	59 519	17 620	352	28	1 233	267 270
1995	185 463	59 722	19 306	324	46	1 184	266 045
1996	181 454	56 639	20 417	389	74	1 254	260 226
1997	179 259	55 935	21 333	472	204	1 266	258 470
1998	191 027	60 076	26 212	463	109	1 199	279 086
1999	190 332	57 802	27 996	490	95	1 376	278 092
2000	192 960	56 904	27 846	912	177	1 258	280 057
2001	209 422	60 529	25 057	482	37	1 331	296 857
2002	204 937	61 437	25 668	334	74	1 312	293 762

Kilde: TØI rapport 880/2007

Det er en stigende trend i antallet skader og dødsfall pga slike ulykker. På bakgrunn av samfunnets ønske om å treffe tiltak for å redusere alle typer ulykker, vil det være viktig å få anslått hvor mye de ulykkene rapporten tar opp, koster samfunnet (HOD 1997). Elvik (1991) ga kostnadsanslag for disse ulykkene i 1989. Ulykker hjemme, på skole, i sport og annen fritidsaktivitet ble da estimert til om lag 7,6 mrd kr, som tilsvarer vel 11,1 mrd 2006-kroner. Som følge av grunnleggende endringer i økonomisk verdsettingsmetodikk og påfølgende offisielle kostnadsanslag for forhindrede dødsfall og skader (i transportsektoren), vil en nå måtte regne med samfunnsøkonomiske ulykkeskostnader i en helt annen størrelsesorden. I den sammenheng er det viktig å slå fast at beregnede ulykkeskostnader i hovedsak vil representere økonomiske verdsettinger av å *unngå* dødsfall og skader i ulykker (Veisten m.fl. 2007). Dersom en legger til grunn samme enhetsverdier som for vegtrafikkulykker, kan en anslå enhetskostnadene for dødsfall/skader som følge av hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og andre fritidsulykker, som gitt i *tabell II*:

Tabell II: Beregnede enhetskostnader for skader/dødsfall som følge av hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og andre fritidsulykker. 2006-kroner. Kilder: Elvik 1991, 1993, 2004, Miller 1993, SV 2006, Veisten m.fl. 2007.

Kostnadskomponent	Mindre skade	Moderat skade	Alvorlig skade	Meget alvorlig skade	Kritisk skade	Dødsfall
Medisinsk	2 779	32 055	95 953	171 011	213 193	5 474
Produksjonstap	6 509	74 049	979 556	3 166 779	3 947 902	6 090 198
Materiell skade	290	5 507	2 433	3 280	4 089	3 469
Administrativ	317	3 999	3 352	5 895	7 350	3 548
Velferdseffekt	31 356	750 706	1 662 638	5 220 191	6 507 813	17 725 005
Totalt	41 251	866 316	2 743 932	8 567 157	10 680 347	23 827 695

Kilde: TØI rapport 880/2007

En ser at det er skadegradsfordelingen som vil være avgjørende for den totale ulykkeskostnaden. Noen av kostnadskomponentene er mer åpenbare, i den betydning at samfunnet bruker (taper) ressurser på ulykker – ressurser som kunne hatt en alternativ anvendelse. Dette gjelder for eksempel kostnadene ved medisinsk behandling og administrasjon i forbindelse med en inntruffet ulykke. Imidlertid er økonomiske verdier grunnleggende sett basert på hva vi er villige til å betale (ofre) for noe i stedet for noe annet, og den tyngste kostnadskomponenten for ulykker er det som kan betegnes som ”velferdseffekten” (Elvik 1993). Vi er villige til å betale relativt mye for å redusere risikoen for smerte, plage og reduserte aktivitetsmuligheter som ulykker medfører. Med anslagene på årlige dødsfall/skader og ”enhetskostnader” kan vi estimere samlede ulykkeskostnader for årene 1990-2002, som gitt i *tabell III*:

Tabell III: Samlede årlige kostnader pga hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og fritidsulykker og andre fritidsulykker, millioner 2006-kroner.

	Mindre skade	Moderat skade	Alvorlig skade	Meget alvorlig skade	Kritisk skade	Dødsfall	Total
1990	8 340	46 356	44 614	3 332	2 176	30 182	134 999
1991	8 138	47 736	50 687	3 014	1 286	30 396	141 256
1992	8 252	50 599	54 193	3 094	1 483	28 728	146 349
1993	8 085	50 086	55 133	3 332	692	31 349	148 677
1994	7 777	51 562	48 349	3 014	297	29 372	140 370
1995	7 651	51 738	52 973	2 776	494	28 204	143 837
1996	7 485	49 067	56 022	3 332	791	29 880	146 577
1997	7 395	48 458	58 537	4 046	2 176	30 166	150 777
1998	7 880	52 045	71 924	3 966	1 163	28 569	165 548
1999	7 851	50 075	76 818	4 200	1 018	32 787	172 749
2000	7 960	49 297	76 407	7 816	1 891	29 975	173 345
2001	8 639	52 437	68 753	4 128	396	31 715	166 068
2002	8 454	53 224	70 432	2 858	792	31 262	167 021

Kilde: TØI rapport 880/2007

De årlige estimerte kostnadene er mer enn ti ganger så høye som tallene fra Elvik (1991). Det er viktig å understreke at disse estimatene, som de fleste økonomiske estimater, er størrelser som er beheftet med betydelig usikkerhet. For det første er det usikkerhet i selve anslagene på skadetall. Skadeanslagene er basert på Folkehelseinstituttets personskaderegistrering ved norske sjukehus fra 1990 til 2002, og her kan det være usikkerhet både i registrering og oppblåsing til nasjonale tall. Dødsfallene er gitt på nasjonalt nivå i SSBs statistikker, men en stor del av dødsfallene kan ikke sikkert knyttes til skadested/-aktivitet. Beregningen er basert på en forutsetning om at ulykkesdødsfall i transport og arbeid kan regnes som såpass sikre at den store ikke-spesifiserte restkategorien kan tilknyttes enten hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker eller fritidsulykker. Det er selvsagt også usikkerhet i de estimerte enhetskostnadene, selv om de bygger på offisiell kostnadsfastsetting. Vi vet ikke eksakt hvor mye man er villig til å betale for risikoreduksjon for ulike ulykkestyper og skadegrader, og vi vet heller ikke eksakt hvor store kostnader som påløper idet en ulykke med et visst skadeomfang inntreffer. Imidlertid har vi tatt med de dominerende kostnadskomponentene i analysen, og det må regnes som mer korrekt å gi et usikkert estimat på et slikt grunnlag enn å søke et "eksakt" tall for den delen av kostnadene som er lettest å "telle" (Mishan 1988). Uansett usikkerhet bør estimatene kunne tolkes dit hen at beslutningstakerne, ut i fra en økonomisk vurdering, kan bevilge betydelige ressurser til forebygging av hjemmeulykker, utdanningsulykker, idrettsulykker og (andre) fritidsulykker – forutsatt at tiltakene virker.